

Tredje ståndpunkten

Ofta är den tredje ståndpunkten blott en täckmantel för kommunistisk propaganda. Men den innebär utan tvivel hos sina främsta förespråkare något helt annat, ett ärligt menat försök att lösa eller kanske lättare komma ifrån de fruktansvärda svårigheter och problem som pinar oss alla. Vad är då denna egentliga tredje ståndpunkt? En exakt definition är omöjlig, dels därför att det här är fråga om skiftande tankar, värderingar och stämningar, dels därför att ståndpunkten även hos en och samma representant innefattar oklarheter och motsägelser. Men helt allmänt kan det sägas att denna linje går ut på att inte ta politisk, kanske inte heller moralisk ståndpunkt i den stora konflikten mellan öst och väst. Därvid tänkes denna konflikt, det är av väsentlig betydelse, främst vara en konflikt mellan Amerika och Ryssland; den tredje ståndpunkten ser i regel Västeuropa som en "tredje kraft" mellan världsmakterna på båda sidorna. Praktiskt taget blir denna ståndpunkt detsamma som vad man under den senaste tiden börjat kalla neutralism. Ibland tänkes Västeuropa som en förmedlare mellan USA och Ryssland, ibland som en — i framtiden — oavhängig och stark makt, i stånd att bli skiljedomare eller åtminstone buffert mellan de tvistande och stridande jättarna, ibland betraktas ett socialistiskt och demokratiskt Västeuropa som ett slags syntes av socialismen i öster och folkstyrelsen i väster.

För att få en mera konkret bild av en av de viktigaste tankegångarna inom den tredje ståndpunktens ram kan vi ta upp några satser av Beuve Méry, som i Le Monde framträder som den franska neutralismens främste målsman. Beuve Méry skriver (31 januari) att den stora majoriteten i Västeuropa inte önskar någon "stalinistisk" kommunism. Men, fortsätter han, dessa människor "är på det klara med att för att undgå kommunism och frihetens förlust i Västeuropa är det nödvändigt att undgå krig". Och han fortsätter med tesen att "historiskt har upprustning alltid funnit sin naturliga kulmination i krig. Kriget är oundvikligt så snart de ekonomiska och psykologiska följderna av upprustningen blir outhärdli-

ga. Detta betyder inte att Västeuropa inte bör ha något försvar. Men upprustning är icke i och för sig en konstruktiv politik." Slutligen uttalar han oro för att konsekvensen av den politik som nu föres skall bli ett "amerikanskt heligt krig mot den andra hälften av världen" och att de västeuropeiska regeringarna kommer att betrakta en sådan katastrof som ofrånkomlig. Det bör påpekas att en av Norges få anhängare av den tredje stånd-

punkten, Jakob Friis, säger sig ord för ord kunna underskriva denna deklaration (Samtidens tredje nummer i år). Emellertid finns det säkerligen många neutralister som går ett steg längre och kommer fram till en nära nog ovillkorlig pacifism.

Utgår vi från denna teckning av den tredje ståndpunkten, måste de första reflexionerna bli: Vad är det för sammanhang mellan de satser som här uppställs och kravet på neutralitet i konflikten mellan väst och öst? Vad är det för positivt program för fredens bevarande som skyntar bakom framställningen, men som inte formuleras?

Främst bör dock ett mera allmänt resonemang beaktas som ofta framträder hos den tredje ståndpunktens försvarare och som antydes även av Beuve Méry. Kriget blir, säger man, så totalt ödeläggande att det till varje pris måste undvikas. Man är här vid gränsen till den rena pacifismen, om också motiveringen är en annan. Man står också nära den sats som i Frankrike formulerades som försvar för Münchenpolitiken för tolv år sedan (se Victor Vindes korrespondensartikel i går): "Jag föredrar att vara en levande tysk hellre än en död fransman."

Talet om att hela vår värld skulle gå under i händelse av krig hör uppenbarligen till de uttrycksätt som är lika orimliga som suggestiva. Men att ett nytt krig kan tänkas bli ännu mera ohyggligt och föroddande än de båda första världskrigen är ostridigt. Vill vi, av detta eller andra skäl, verkligen säkra oss mot krig, finns emellertid blott en tänkbar väg: underkastelse inför hotet eller angreppet. Vi måste göra klart för oss att detta blir följden av satsen om undvikande av krig till varje pris. Vi

skall inte bara vara neutrala, vi skall också vara försvarslösa, eller i varje fall inte använda vårt försvar. Konsekvensen härav skulle bli att den världsrevolution som de ryska härskarna talar om, den världserövring som de tänker på, kunde genomföras utan svärdsdrag. I stället för ett fruktansvärt krig skulle vi få en fruktansvärd ockupation. Ja, säger några, det är riktigt, men en ockupation är dock mindre förstörande än ett krig; och för övrigt, efter årtionden eller århundraden kommer den ryska regimen att uppmjukas — och den uppmjukningsprocessen går fortare om segern vinnes genom motståndarnas underkastelse i stället för genom deras besegrande.

Låt oss, under avsky för denna tankegång, följa den till dess yttersta konsekvenser. Det går inte att vinna fred genom undergivenhet. Ty även om Europas folk — vilket är otroligt — skulle anamma självuppgivelsen, kommer inte Amerika,

säkert inte heller England, att göra det. Och vad blir då resultatet för de folk som kapitulerar. Helt enkelt att de blir ryssar, utbildas i rysk krigstjänst, uppfostras till kamp mot de stater som inte sträckt vapen. Kapitulanterna av i dag blir i morgon en väldresserad rysk knekt, som skall slåss mot dem vilkas idéer han delar eller i varje fall känner sympati för. Den utväg som här rekommenderas är inte bara gemen som tankeexperiment, utan helt enkelt en illusion.

Vad innebär då Beuve Mérys satser? Rustningarna kan föra till krig, det är sant; det är osannolikt men inte uteslutet att ett starkt Amerika angriper Ryssland. Men än sedan? Om vi inte godtar den nyss kritiserade pacifistiska synpunkten, så måste dessa risker tas. Vi kan göra allt för att motverka dem, men vi kan inte skapa ovillkorliga garantier mot dem. Vad vi däremot vet är att om vi inte upprustar, om inte Amerika är starkt, så är vårt öde fullbordat. Hur kan man som Beuve Méry säga att Västeuropa bör ha ett försvar, men samtidigt halvt om halvt ta avstånd från denna tanke genom att tala om att upprustning inte är någon konstruktiv politik och att försvaret inte får bli så starkt att det lockar försvararen att bli angripare? Det är självklart att upprustning inte är konstruktiv — att den inte skapar nya värden —, men den är nödvändig för att vi skall leva. Det är

självklart att försvaret inte bör bli onödigt starkt — men vi behöver sannerligen inte i dag resa det bekymret för Västeuropas räkning.

Till den tredje ståndpunkten hör också beklagandet av att upprustningen begränsar det sociala reformarbetet. Vi är alla med på den tanken, men vad har den med saken att göra? Det sociala reformarbetet måste så långt möjligt fortgå — inte bara därför att det ökar motståndskraften mot kommunismen, utan främst därför att vi i demokratins och humanismens namn önskar det. Men låt oss inte blanda bort korten genom att beteckna dessa reformer som det viktigaste medlet att höja värnkraften. Den inre kommunismen kan och bör bekämpas genom att samhället ständigt görs bättre — men de ryska arméerna hejdas inte med socialpolitik, utan med vapen.

Redan det sagda visar hur den tredje ståndpunkten glider mellan skilda, var för sig till en viss grad tilltalande, men oförenliga och ogenomtänkta reflexioner och värderingar; konsekvenserna blir, även från anhängarnas utgångspunkter, förstörande. Det är en verklighetsflykt som här försöks, förstäligen därför att den framtvingas av en spänning och en oro som vi alla delar, men förkastlig därför att den är en verklighetsflykt.

Andra moment i denna krets av föreställningar skall diskuteras i en följande artikel.